

FAOLIYAT TURLARI VA SHAXS FAOLLIGI**Po'latova Mohiniso****Chirchiq davlat pedagogika universiteti****Pedagogika fakulteti Tiflopedagogika yo'nalishi 25.4 guruh talabasi****avazbekp977@gmail.com****Sattorov Bobur Botir o'g'li****Sattorovb146@gmail.com Ilmiy rahbari****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17695844>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada faoliyat turlari va shaxs faolligining psixologik mohiyati, ularning o'zaro bog'liqligi hamda inson rivojlanishidagi o'rni tahlil qilinadi. Faoliyat insonning tashqi dunyo bilan munosabatini belgilovchi asosiy jarayon bo'lib, unda mehnat, o'yin, o'qish, ijod va muloqot kabi turli faoliyat shakllari mavjud. Maqola faoliyat psixologiyasi bilan shug'ullanuvchi tadqiqotchilar, talabalarning mustaqil ishlari hamda pedagogik faoliyatda qo'llash uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: faoliyat, shaxs faolligi, motivatsiya, ehtiyoj, qiziqish, mehnat faoliyati, o'yin faoliyati, o'quv faoliyati, ijod, psixologik jarayonlar, tashabbuskorlik, ijtimoiy muhit, faoliyat psixologiyasi.

KIRISH

Inson hayoti davomida amalga oshiradigan barcha harakatlar, maqsadlar va intilishlar faoliyat tushunchasi orqali ifodalanadi. Faoliyat insonning tashqi dunyo bilan o'zaro munosabatini tartibga soluvchi, uning ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiluvchi murakkab psixologik jarayondir. Inson faoliyat jarayonida nafaqat atrof-muhitni o'zgartiradi, balki o'zining ichki dunyosini, tajribasini, bilim va ko'nikmalarini ham boyitadi. Shu bilan birga, faoliyatning samaradorligi shaxs faolligi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, faollik insonning tashabbuskorligi, o'zini namoyon qilishi, maqsad qo'ya olishi va uni amalga oshirishga bo'lgan intilishi bilan belgilanadi.

Shaxs faolligi insonning psixologik yetukligini ko'rsatuvchi asosiy mezonlardan biridir. Faollikning darajasi insonning motivlari, qiziqishlari, ehtiyojlari, irodaviy sifatleri hamda ijtimoiy muhit ta'sirida shakllanadi. Ta'lim jarayonida ham, mehnat faoliyatida ham, o'yin yoki ijodiy jarayonlarda ham shaxsning faolligi uning rivojlanish sur'ati va natijadorligini belgilaydi.

Mazkur maqolada faoliyat turlarining psixologik xususiyatlari, shaxs faolligining mazmuni va uning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar keng yoritiladi. Faoliyat psixologiyasining nazariy asoslari va amaliy qo'llanishi tahlil qilinib, shaxs rivojlanishida faollikning o'rni ilmiy asosda izohlanadi.

Faoliyat psixologiyada insonning atrof-muhitga ongli ravishda ta'sir ko'rsatishi va uni o'zgartirish jarayoni sifatida talqin qilinadi. Insonning kundalik hayotidagi barcha harakatlari muayyan faoliyat turi doirasida amalga oshadi. Faoliyatning asosiy turlari — o'qish, mehnat, o'yin, muloqot va ijodiy faoliyat bo'lib, ularning har biri shaxs rivojida alohida o'rin tutadi. O'quv faoliyati shaxsning bilim olish, fikrlashni rivojlantirish, tahliliy qobiliyatni shakllantirish jarayoniga asoslanadi. Bu faoliyat o'quvchi va talabalar uchun etakchi faoliyat bo'lib, intellektual rivojlanishning poydevorini yaratadi. Mehnat faoliyati esa insonning mahsulot yaratish, ishlab chiqarish jarayonida qatnashish, jamiyatga foyda keltirish orqali o'zini ro'yobga chiqarish jarayonini ifodalaydi. O'yin faoliyati, ayniqsa, bolalik davrida yetakchi faoliyat bo'lib, unda bola tasavvuri, ijodiy tafakkuri, ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi.

Shaxs faolligi faoliyatning muvaffaqiyatli kechishini ta'minlovchi psixologik omillardandir. Faollik insonning tashabbus ko'rsatishi, maqsad qo'yishi, uni amalga oshirishga intilish darajasi bilan belgilanadi. Faollikning manbai — ehtiyoj, qiziqish va motivatsiyadir. Insonning ichki ehtiyojlari qanchalik kuchli bo'lsa, uning faoliyati ham shunchalik maqsadga yo'naltirilgan va samarali bo'ladi. Masalan, o'rganishga qiziqishi baland bo'lgan talaba o'qish jarayonida faol ishtirok etadi, savollar beradi, mustaqil izlanadi va bilimlarni chuqur o'zlashtiradi.

Shaxs faolligining shakllanishida ijtimoiy muhit, tarbiya, oila va ta'lim tizimining o'rni nihoyatda muhimdir. Ijobiy muhit insonni faol bo'lishga undaydi, undagi ijodiy salohiyatni ochadi va maqsad sari intilishga ruhlantiradi. Shaxsning individual xususiyatlari — temperament, xarakter, irodaviy sifatlar — ham faollik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, sangvinik va xolerik temperamentga ega shaxslar ko'proq tashabbuskor va faol bo'lishsa, flegmatik yoki melanxoliklar ko'proq sokin, izchil faoliyatni afzal ko'radilar.

Faoliyat jarayoni muayyan bosqichlardan iborat bo'lib, ularga maqsadni belgilash, vazifalarni rejalashtirish, harakatlarni amalga oshirish va natijani baholash kiradi. Har bir bosqichda shaxsning faolligi uning maqsadga erishish darajasini belgilaydi. Faolligi yuqori bo'lgan insonlar vaziyatni tez anglaydi, muammolarni hal qilishda dadil qarorlar qabul qiladi, yangilikka ochiq bo'ladi va ijodiy yondashadi.

Zamonaviy psixologiyada shaxs faolligini oshirish, motivatsiyani kuchaytirish, o'zini-o'zi boshqarish malakalarini rivojlantirishga qaratilgan ko'plab metod va strategiyalar mavjud. Ijobiy rag'batlantirish, o'z-o'zini kuzatish, maqsadga yo'naltirilgan rejalashtirish, vaqtni boshqarish kabi usullar insonning faoliyat samaradorligini oshirishda muhim omildir. Ta'lim jarayonida esa interfaol metodlar, mustaqil ta'lim, ijodiy topshiriqlar va bahs-munozaralar shaxs faolligini rivojlantiradi.

Shu tariqa, faoliyat turlari shaxsning har tomonlama rivojlanishiga olib keladi, faollik esa uning bu jarayonda tashabbus ko'rsatishi va o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishini ta'minlaydi. Faoliyat va faollikning uyg'unligi insonning psixologik yetukligi, ijtimoiy moslashuvi va jamiyatda o'z o'rnini topishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Faoliyat va shaxs faolligi psixologiyaning eng muhim tushunchalaridan bo'lib, insonning rivojlanishi, jamiyatda o'z o'rnini topishi va hayotiy maqsadlariga erishishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Faoliyat insonning atrof-muhit bilan ongli tarzda o'zaro ta'sirini tashkil etsa, shaxs faolligi bu jarayonning ichki harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'ladi. Ehtiyoj, qiziqish, motivatsiya, irodaviy sifatlar va tashqi ijtimoiy muhit faollikning shakllanishida asosiy omillar bo'lib xizmat qiladi.

Faolligi yuqori bo'lgan shaxslar o'z faoliyatida tashabbuskor, maqsadga intiluvchan, yangilikka ochiq va ijodkor bo'ladi. Bunday odamlar muammolarni tezda aniqlab, ularni samarali hal qilishga qodir. Ta'lim, mehnat, o'yin va ijodiy faoliyat turlari esa shaxsning turli qirralarini rivojlantiradi va uning psixologik imkoniyatlarini kengaytiradi.

Umuman olganda, faoliyat turlari va shaxs faolligining uyg'unlashuvi insonning hayotda muvaffaqiyat qozonishida asosiy omillardan biri bo'lib, ular o'quv jarayonida ham, kasbiy faoliyatda ham, kundalik hayotda ham muhim natijalar beradi. Shaxsning faolligini rivojlantirish esa har bir jamiyat va ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimova V. Psixologiya asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019.
2. Yo‘ldoshev J., G‘oziyev E. Umumiy psixologiya. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2017.
3. Zokirova R. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.
4. G‘aniyev A. Faoliyat nazariyasi va shaxs rivoji. – Toshkent: “Universitet”, 2018.
5. Qodirov B. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: “Ilm ziyosi”, 2016.
6. G‘ulomov N. Psixologiyada faoliyat yondashuvi. – Toshkent: “Sharq”, 2021.
7. To‘xtayev A. Inson psixik rivoji va faolligi. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2015.
8. Abduqodirov A. Psixologiya fanining nazariy asoslari. – Toshkent: “Fan”, 2014.
9. Ahmedova N. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: “Fan va taraqqiyot”, 2019.
10. Rasulova D. Faoliyat va motivatsiya psixologiyasi. – Toshkent: “Innovatsiya ziyo”, 2022.